

ВЕРБАТИВНЕ ВИРАЖЕННЯ ЯДРОВОЇ СЕМАНТИКИ СУКУПНОСТІ

Реферат. Запропоноване дослідження дієслівних лексем із сукупною семантикою дає змогу схарактеризувати їх як ядрову групу одиниць, що виражають сукупне значення на лексичному, словотвірному та морфологічному рівнях української мови.

У роботі розкрито особливості структурування функційно-семантичного мікрополя сукупності, що дає змогу аналізувати певні дієслівні лексеми як одиниці периферійного плану, виокремлюючи з-поміж усіх дієслів основні та допоміжні компоненти, марковані сукупним значенням.

Проаналізовано дієслова, сукупна семантика яких виражається лексично, без додаткових формантів. Виділено групи дієслівних сукупних лексем, які кваліфікуються як кількісні і належать до способів дієслівної дії, виражаючи: дистрибутивну, багатократно-дистрибутивну дії. Виявлено також особливості функціонування багатосуб'єктних та багатооб'єктних дієслів.

Ключові слова: функційно-семантичне мікрополе, ядро, периферія, сукупна семантика, вербатииви, багатосуб'єктні дієслова, багатооб'єктні дієслова, способи дієслівної дії.

Зауважимо, що базовим засобом вираження семантики сукупності є дієслова, які містять у своєму значенні сему “єдності”, що прогнозує участь не менше двох осіб, предметів, явищ, які іноді означають “взаємне спілкування” [4]. Пріоритетність дієслів з об'єднувальним значенням не випадкова, оскільки у дослідженні надається перевага вербоцентричному підходу до виявлення сукупного значення. Однак у сучасному мовознавстві і досі не вироблена чітка позиція щодо функціонування вербатиивів саме із сукупним значенням, є лише окремі розвідки щодо дієслова взагалі [4; 7; 8].

У статті здійснена спроба обґрунтування складників функційно-семантичного мікрополя дієслівної кількісної (сукупної) семантики у розрізі квалітативно-квантитативного аналізу (Праця тісно пов'язана з попереднім доробком із запропонованої теми дослідження [5; 6]).

Усе це вмотивовує **актуальність** дослідження вербатиивів із сукупною семантикою.

Метою роботи є спроба аналізу сукупних дієслівних лексем як одиниць ядрового та периферійного плану із диференціацією усіх дієслів за ступенем маркування сукупною семантикою.

Меті підпорядковані такі **завдання**: 1) визначити межі дієслівного сукупного мікрополя; 2) з'ясувати особливості структурування лексико-семантичних груп сукупних дієслів; 3) виявити словотвірні моделі периферійних сукупних дієслів; 4) описати функціонування дієслів із сукупною семантикою на морфологічному рівні.

Центром дієслівного мікрополя сукупності слугують дієслова, у яких значення сукупності виражене максимально, за допомогою постфікса -ся і самого лексичного значення. Головний критерій визначення ядра – семантичний. Периферію функційно-семантичного мікрополя дієслівної сукупності становлять: дієслівні лексеми, які є неперехідними і набувають сукупного значення у тому випадку, коли до кореня додаються сукупнотворчі афікси: префікси роз- (розі-), з- (зі-, с-), воз-, пере-, на-, в-, при- та постфікс -ся. Перехідні дієслова, які набувають сукупного значення під час мовних змін, знаходяться у третьому рівні, виконуючи одночасно вторинну роль чи функцію: *сплітати* – перех. 1. Несукупне значення. “Виготовляти що-небудь способом плетіння”; 2. Сукупне значення. “З'єднувати плетінням” – сплести *косу* (СУМ, т. IX, с.541). Четвертий ступінь становлять лексеми, які отримали сукупне значення внаслідок омонімії, напр.: *парувати* – Парувати книжки, складати їх по двоє.

Лексичний рівень функційно-семантичної категорії (ФСК) сукупності, зауважимо, репрезентують дієслова із сукупним значенням. Аналіз дієслів проводився за лексико-семантичними групами (ЛСГ), що дало змогу з'ясувати ядерність цієї категорії слів щодо компонентів категорії семантики сукупності. З-поміж угруповань функційно-семантичного поля (ФСП) сукупності дієслів виділяємо:

1. ЛСГ на позначення “єдності”, що прогнозує участь не менше двох осіб, предметів, явищ. У цих дієсловах значення сукупності виражене максимально за допомогою тільки лексичного значення слова. Наприклад: *монтувати* – “робити монтаж чого-небудь”; *комбінувати* – 1. “Сполучати, поєднувати або розташовувати що-небудь (перев. однорідне у певному порядку)”; 2. “Об’єднати спільним технологічним процесом або адміністративно” (СУМ, т. IV, с.243). До лексико-семантичного ряду таких вербативів також належать: *єднати, в’язати, роїти, парувати, купчити, мішати*(2), *братати, плутати, плести* та ін.

2. Периферійну ланку вербативів на позначення сукупності становлять дієслова, що означають рух гуртом, разом: *валувати* – 2. “Рухатися суцільною масою” // “рухатися натовпом або йти нескінченними юрбами, групами, шикуватися” (СУМ, т. I, с.286) – *Як плаве пливе люд по шляху. І ген по всіх дорогах в усі боки валують густими валками, як мурашня* (А.Головка).

3. До ЛСГ дієслів на позначення повторень, різного роду чергувань належать дієслова: *повторювати, чергувати, повторюватися, чергуватися* тощо.

4. Наступною групою-репрезентантом лексичного рівня ФСП сукупності є угруповання на позначення дій предметів, осіб, явищ на основі взаємодії один з одним. Семантика сукупності з’являється тільки після певного контакту компонентів, яких повинно бути не менше двох одиниць: *оточувати, приятелювати, прощатися, сваритися, спілкуватися, залучати, дружити, женити, конкурувати, миритися, обійматися* і под. Аналізована група також знаходиться на периферії ФС мікрополя вербативної семантики сукупності, оскільки ці компоненти не прямо виражають сукупне значення, а через певні ситуації, пор.: *приятелювати* – “бути з ким-небудь у дружніх, товариських стосунках; дружити”.

5. ФС мікрополе дієслівної сукупності також репрезентує ЛСГ на позначення об’єднання в одне ціле за допомогою різних способів: *клепати* – 2. “З’єднувати металеві частини чого-небудь заклепками”; *паяти* – “з’єднувати металеві частини чого-небудь за допомогою розплавленого металу або сплаву – припою” (СУМ, т. VI, с.105).

Значна частина дієслів мікрополя утворена за допомогою префіксів, які, крім значення сукупності, додають нерідко похідним словам різних семантичних відтінків. За структурою дієслова із сукупною семантикою поділяються на такі групи: 1) однопрефіксні; 2) двопрефіксні; 3) багатопрефіксні. За ступенем набуття сукупної семантики дієслова поділяються на лексеми 1) з первинною префіксацією; 2) із вторинною префіксацією.

Однопрефіксні дієслова характеризуються первинною префіксацією. Їх творення можна простежити за такими моделями:

1) $V_1 + з-$ (с-); 2) $V_1 + по-$; 3) $V_1 + на-$; 4) $V_1 + пере-$; 5) $V_1 + при-$; 6) $V_1 + ви-$; 7) $V_1 + об-$ (о-); 8) $V_1 + до-$; 9) $V_1 + за-$; 10) $V_1 + від-$; 11) $V_1 + в-$; 12) $V_1 + під-$; 13) $V_1 + попо-$; 14) $V_1 + спів-$; 15) $V_1 + су-$; 16) $V_1 + над-$; 17) $V_1 + про-$; 18) $V_1 + роз-$; 19) $V_1 + взаємо-$: де V_1 – дієслово, немарковане сукупнотворчими префіксами.

Наведемо для прикладу лише окремі з них:

1. Модель $V_1 + з-$ (с-).

Префікс $з-$ (с-, зі-, зо-, із-, со-) характеризується “особливою здатністю сполучатися з різними основами, з одного боку, і надзвичайним багатством тонких відтінків...” [10, с.50]. Вербативам з цими афіксами притаманна ознака “спрямування дії на збирання до купи об’єктів, на які поширюється ця дія” [10, с.60]. Особливо така здатність виявляється у дієсловах, що означають рух (*злітатися, збігатися, сходитися, з’їжджатися, зсовуватися, зсипатися* і под.). Префікс допомагає зосередити увагу на спрямуванні такого руху з боків до центра, однієї точки (фіксується сукупність місць, звідки істоти, предмети і под.

з'являються, щоб зібратися разом), а постфікс **-ся** вносить у значення дієслова додатковий відтінок взаємної дії, пор.: *сходитися – Клялися (Марія і Корній) не забути, розривалися, сходилися знову, ще цілувалися...* (У.Самчук); *з'їжджатися – Ідіть, ідіть, туди ниньки багато з'їжджаються наших* (Р.Іваничук).

Постфікс **-ся** формує у дієслів значення багатосуб'єктності. Відсутність цього форманта дає нам підстави аналізувати такі лексеми як багатооб'єктні, оскільки вся семантика сукупності спрямована на об'єкти (на їх об'єднання). У тому чи іншому випадку говоримо про велику кількість суб'єктів чи об'єктів. У перехідних вербативів активної дії (багатооб'єктних лексем) значення, які репрезентує словотворчий префікс **з-**, ідентичні значенням багатосуб'єктних дієслів, пор.: *зігнати – З цілого кутка зігнали найкращі коні... в підводу* (У.Самчук).

Дієслова з префіксом **з-** можуть означати поєднання істот, предметів в одне ціле за допомогою різних способів, “стикання об'єкта дії з певною точкою опору або змикання окремих об'єктів дії між собою” [10, с.61], пор.: *звалювати(ся)² (1), зварювати(ся), збивати(ся), з'єднувати(ся), змикати(ся), злити(ся), зцілювати(ся), стабунитися, з'юрмитися* і под.: *Кавуниха зціпила зуби...* (І. Нечуй-Левицький), *Злились тоді два образи, на які він розполовинився, – Темери й Мойсея, – в один, його власний, і знову Франко впізнав себе* (Р. Іваничук).

Окремі лексеми (*сходитися, злітатися, зійтися*) без дієслівної частки **-ся** втрачають сукупне значення, і тому цей афікс для вербативів такої семантики є обов'язковим, пор.: *сходитися – Небо сходилося з морем...* (І.Нечуй-Левицький) і *сходить – І це нічки не доспала, а вже сходить сонце* (Укр. нар. пісні).

Необхідно згадати про дієслова із вторинною сукупною семантикою. Разом з префіксом **з- (с-)** постфікс **-ся** утворює групу дієслів, для існування яких потрібна участь у дії, процесі двох і більше осіб: *зближати(ся), зріднювати(ся), звіряти(ся)² (1), зглядатися, здружувати(ся), зіштовхувати(ся) (1-3)* і под.

2. Модель V₁ + по-

Префікс **по-** також є репрезентантом словотвірного рівня сукупності. Лексеми з префіксом **по-** характеризуються тотожною семантикою, що спостерігається у дієслів з афіксом **з- (с-)**: “поєднання істот, предметів в одне ціле за допомогою різних способів”, пор.: *поліпити (зліпити), пов'язати (зв'язати), поєднати (з'єднати)* і под.

Своєрідною є кваліфікація префікса **по-**, запропонована О.К.Безпояско, К.Г.Городенською, у якій визначається статус афікса як “формального представника значень двох типів предикатів кількості”, що “вказує на множину об'єктів та на певний вияв дії, що виявляється в поширенні її на всі без винятку об'єкти” [1, с.180], пор.: *побити – “б'ючи, знищити всіх або все”, поламати, порвати* і под. На велику кількість осіб, предметів вказують також лексеми *повалити, повалувати*. Різницю між ними становить наявність у структурі (корені) останніх семи великої кількості. Префікс **по-** посилює це значення.

Префікс **по-** має і вторинну сукупну семантику і прогнозує необхідну участь у дії не менше двох осіб: *познайомити(ся), помирити(ся), подружити(ся), потоваришувати(ся)* та ін. Спостерігається тотожність семантики префікса **по-** і афіксів **з-**, **при-** в окремих словах, пор.: *Для неї (Марії) починається нове життя, і треба було з цим помиритись* (У. Самчук) і *Для неї (Марії) починається нове життя, і треба було з цим змиритись (примиритись)*.

3. Модель V₁ + на-

Префікс **на-** – один із продуктивних засобів словотворення. Дієслова, марковані ним, можуть означати “нагромодження великої кількості чого-небудь”. Разом з таким значенням префікс **на-** може “локалізувати кінцевий пункт руху” [1, с.179], пор.: *насадити, накупити, наносити* і под.: *Наносили смерчі перехресть Нам перекотиполя насіння* (Н.Поклад), а також *накидати, нагромадити, навалити, нагребти, насипати*. Сема “нагромодження великої кількості” супроводжується реалізацією префіксом кількісного значення, що кваліфікується як неодноразове виконання тієї самої дії – “кілька разів здійснити ту саму дію” [1, с.180]. Це стосується дієслів на позначення руху.

Дистрибутивне значення, яке виражає префікс **на-** у вербативах *набігти, наїхати, налітати* і под., виокремлюють з-поміж інших і автори “Словотвору української мови” [12, с.258]. Як чергове значення префікса **на-** визначається сема “надмірність дії” у таких дієсловах, які репрезентують у мовленні процеси мовлення і ширше – звукові процеси” [12, с.258]: *набалакати, надзвеніти, наторохтіти, наговорити, наробити* і под.: *А тоді кабана заколюють, ковбасок **нароблять**, сальця **насолять**, шинок **напечуть*** (О.Мак); *Одарка пригубляє та пригубляє наливку і до кінця так **напригублювалася**, що й за оглядини забула* (У. Самчук).

Префікс **на-** творить похідні зі значенням “прикріплення”, “приєднання щось до чого-небудь”, якщо йдеться про перехідні й неперехідні лексеми, пор.: *нав’язати, наліпити, нашити, наклеїти, начіпляти, наколотити* та “наштовхування на щось”: *наштовхнутися, набігти, налетіти, нахлинити, наїжджати, насідати, напирати*.

Вторинна сукупність з’являється у таких лексем: *нариватися* (хтось на когось), *натрапляти, намовлятися, нападати* та ін., пор.: *натрапляти – 2*. “Випадково, несподівано заходити, виявити кого-, що-небудь, натикатися на когось, щось, зустрічатися з ким-, чим-небудь” (СУМ, т.V, с.216-217) – *Човник **натрапляв** на бистрину в шумі; вона гойдала його, неначе трісочку* (І.Нечуй-Левицький).

4. Модель $V_1 + \text{пере-}$.

Префікс **пере-** належить до продуктивних словотворчих засобів сукупності, утворюючи назви дій, процесів, що характеризуються різною семантикою. Беручи за основу класифікації префікса **пере-**, запропоновані авторами “Морфеміки української мови”, “Словотвору української мови”, І.І.Коваликом, О.В.Бондарком, Л.Л.Буланінім та ін., визначаємо такі групи значень: 1) поєднання, змішування, зібрання кого-, чого-небудь; 2) множина, чисельність суб’єктів, об’єктів, на які поширюється дія або які чинять дію; 3) повторне виконання дії; 4) вторинна сукупність: а) із взаємним виявом (взаємна дистрибутивність); б) з одностороннім виявом.

До першої групи належать: *перешаровувати(ся), перехрещувати(ся), перев’язувати(ся), переплітати(ся)* і под. Необхідно розмежовувати значення “поєднання, змішування” та “повторюваність дії”, пор.: *перев’язати (зв’язати) кілька книг та перев’язати заново книги*.

До другої групи відносяться вербативи з префіксом **пере-**, який “вказує на поширення дії на кожен об’єкт зокрема (по черзі) або на завершення дії на кожному об’єкті окремо” [1, с.180], зберігаючи при цьому сему “множина, чисельність суб’єктів і об’єктів”. На наш погляд, таке значення супроводжується множинністю дій, оскільки *переловити, перебити* і под., окрім сукупності осіб, предметів, передбачає дію, репрезентовану “як сукупність ряду актів, що розповсюджується на ряд об’єктів або виходять від ряду суб’єктів” [4, с.20]. Дія у таких вербативах відбувається поступово: *Ледача Корнієва сестра не видержала нових порядків, **пересварилася** і пішла до жидів у найми* (У.Самчук); *І не досить нині болю – треба моці, треба мужності – всі некла **перейти*** (Н.Поклад).

Третя група дієслів вміщує лексеми, які характеризуються повторюваністю “заново”, “по-іншому” [10, с.124]. Префікс **пере-** є центром, основним виразником мікрополя кількісного вияву дії дієслівного поля кількості [2, с.184-185], і тому значення **пере-** супроводжується результатом, кінцевим виявом дії, пор.: *перемити, переодягти(ся), перескладати, переставити, перестелити(ся)* і под.

Дієслова з взаємним виявом сукупності “можуть відсувати на задній план чи усунути повністю відтінок черговості” [4, с.20]. Дія відбувається для всіх одночасно, охоплюючи велику кількість учасників. В окремих дієсловах значення взаємності не можливе без постфікса **-ся**: *перекинутися (словом, м’ячем), переглянутися (між собою, дівчина з хлопцем), перезирнутися, перекликнутися* тощо. У цих словах **-ся** разом з префіксом **пере-** бере на себе функцію другого діяча. Таке явище відбувається в утворених від дієслівних основ лексемах, які не містять сукупного значення, пор.: *Перегукувалися між собою саксонські рицарі, послані маркграфом Генріхом Штаденським* (П. Загребельний).

До лексем із вторинною префіксацією належать дієслова, що отримали додаткове сукупне значення, приєднавши один (і більше) префіксів до однопрефіксного вербатива. Необхідно наголосити на тому, що у нашій роботі аналізуються дво- і трипрефіксні дієслова, афікси яких несуть сукупну семантику, пор.: *понаскладати, порозбігатися*. Дієслова з двома, трьома префіксами, один з яких не характеризується сукупним значенням, нами не розглядається. Лексеми, що входять до цієї групи, мають у своєму складі два або три префікси. Подвійна і потрійна префіксація “стає засобом підсилення нечітко виражених одиничними префіксами лексико-граматичних значень інтенсивності і дистрибутивності дії” [12, с.267], пор.: *понабігати, навигрїбати, порозбивати, поназгрїбати* і под. “Значення вторинного префікса, – зазначає О.В.Царук, – не в тому, щоб якомога повніше виявити власний лексико-граматичний зміст, а в тому, щоб посилити (чи послабити) значення першого від кореня префікса” [14, с.24]. Отже, видається необхідним проаналізувати специфіку вторинних засобів словотворення у площині сукупної семантики. Дієслова із вторинною префіксацією характеризуються за такою моделлю:

$V_2 + P$, де $V_2 = V_1 + з-$ (с-); $V_1 + по-$; $V_1 + о-$ (об-); $V_1 + попо-$; $V_1 + за-$; $V_1 + до-$; $V_1 + ви-$; $V_1 + від-$; $V_1 + су-$; $V_1 + під-$; $V_1 + на-$; $V_1 + при-$; $V_1 + пере-$; $V_1 + над-$; $V_1 + воз-$; $V_1 + про-$; $V_1 + при-$; $V_1 + роз-$; $V_1 + взаємо-$, а P – вторинний префікс.

Модель реалізується в таких виявах:

1) $V_2 + по-$; 2) $V_2 + на-$; 3) $V_2 + воз-$, де $V_2 = V_1 + з-$; 4) $V_2 + пере-$; 5) $V_2 + ви-$; 6) $V_2 + на- + по-$; 7) $V_2 + ви- + на-$, де $V_2 = V_1 + з-$; 8) $V_2 + ви- + на- + по-$.

Наприклад:

1. Модель $V_2 + по-$.

Афікс **по-** сполучається майже з усіма дієсловами, що вже мають у складі префікс: *позбирати, попоїсти, пооббивати, попопоганяти, подокидати, поприколювати, поперечитувати, понадклеювати* і под.: **Позалазили туди, кожен у свій (намет), понідгортали поли під себе і так лежачи, невидні, гомоніли** (І. Багрянний). Як стверджує О.В.Царук, “завдяки посиленню значення первинного префікса вторинним афіксом **по-**, ми маємо в українській мові превалювальну з-поміж багатопрефіксних утворень групу дієслів із сумарно-дистрибутивним значенням” [14, с.24-25]. Л.І.Ройзензон зауважує, що значення сумарності – це “наслідок посиленого значення **по-**, направлено на підкреслення завершеності дії “повністю”, “на всіх об’єктах” або ще й на багатьох місцях” [цит. за 14, с.36]. Префікс **по-** продовжує виконувати свою функцію, що “базується на семі “множина, чисельність об’єктів, на які поширюється дія, або множина, чисельність суб’єктів, що чинять дію” і в утвореннях з двома префіксами, пор.: *повисмикувати, поприколювати, попоїсти* і под.

Найпродуктивнішими серед двопрефіксних дієслів є сполучення префіксів **по-** і **з-** (с-), пор.: *посплїтати(ся), поскладати, позиивати(ся), позлазитися, поз’їжджатися* та ін. Кожен з префіксів надає утворенню свого власного значення, відтінка, повністю зберігаючи їх. Наприклад: *поскладати – складати – класти*. Продуктивним є також поєднання префікса **по-** і **на-**: *понасадити, понакупити, понавезти, понабігати, поналізти, понаклеювати, понапришивати* і под.: *Навколо понасідало гостей* (У.Самчук); **по-** і **пере-** (з додаванням в окремих випадках суфіксів **-овува-**, **-ува-**): *попереціловувати, попереєсвистуватися, поперекуватися, поперекладати(ся), поперебудовувати(ся)*; **по-** і **за-**: *позав’язувати(ся), позагрїбати, позаносити(ся), позаводити(ся)* і под.

2. Модель $V_2 + ви- + на- + по-$.

Трипрефіксні дієслова можуть поєднуватися з афіксом **по-**, утворюючи чотирипрефіксні вербативи і зберігаючи значення кожного з них. Префікс **по-** посилює значення “множина об’єктів”, пор.: *понавизбирувати* та ін.

У нашому дослідженні аналізуються дієслова із сукупною семантикою, що кваліфікуються як кількісні і належать до способів дієслівної дії (СДД) [13, с.414] або “акціональних аспектів дії” (ААД) [8, с.217-218]. Оскільки до кількісних СДД (ААД) належать дієслова, виділювані за різними значеннями (багатогранними часовими, кількісно-часовими,

результативними і кількісно-результативними) та безпосередньо пов'язаними з ними словотворчими ознаками, можемо прийти до висновку, що це дієслова з префіксами. Однак не всі вербативи із сукупним значенням належать до кількісних СДД. Сукупними є такі СДД: 1) розподільний (дистрибутивний – указує на дію, виконувану багатьма суб'єктами або спрямовану на кілька об'єктів): *повисипати, повитягати, повиколовати, повискакувати, повиповзати, повибігати, помолотити, позачиняти* – одно- і двопріфіксні дієслова; 2) багатократно-дистрибутивний (виражає багатократну дію багатьох суб'єктів): *поперецілюватися, перемовлятися, пересвистуватися, перегукуватися* – здебільшого однопріфіксні дієслова.

Взаємозв'язок між виявом категорії виду і належністю дієслова до того чи іншого способу дієслівної дії простежується на таких конкретних фактах: дієслова розподільного (дистрибутивного) СДД не утворюють корелятивної пари недоконаного виду: *повиколовати* – доконаний вид, *повиповзати* – доконаний вид (**по-** – префікс, який, окрім надання дієслову значення великої кількості, переводить вербатив у форму доконаного виду; до цієї групи належать всі дієслова з першим або єдиним префіксом **по-**).

Дієслова із сукупним багатосуб'єктним значенням містять у своєму складі постфікс **-ся**, що є показником зворотності. Він виконує сукупнотворчу функцію, і лексеми, у складі яких він перебуває, належать до вербативів активного стану (на відміну від пасивних дієслів із постфіксом **-ся**). Такі дієслова називаються взаємно-зворотними, що й підтверджує їх функцію у мові. Їм притаманна вторинна сукупна семантика: *зустрічатися, миритися, обніматися, цілуватися, листуватися* та ін. Слід звернути увагу на число та особу (майбутній та теперішній часи) дієслів, які містять сему сукупності. Вербативи, що означають виконувану багатьма суб'єктами дію і марковані префіксами **по-**, **ви-**, повинні мати множину (чи у минулому часі *повибігали*, чи у майбутньому – *повибігають*, теперішній час не утворюється, оскільки **по-** – показник доконаного виду): *З хати повискакували діти: одне одного менше – веселяться, щебечуть, граються*. Дієслова з префіксом **по-**, **ви-**, що виражають спрямовану на кілька об'єктів дію, характеризуються формами однини і множини, оскільки ця дія направлена на об'єкти, а кількість суб'єктів може бути невизначена: *повиловлював(а, о), повиловлювали* – у минулому часі вживаються всі роди; *повиловлюю, повиловлюєш, повиловлює, повиловлюємо, повиловлюєте, повиловлюють* – у майбутньому часі.

Зворотні сукупні дієслова: *миритися, помиритися, цілуватися* передбачають наявність і однини, і множини осіб, а також утворення всіх часових форм: *миритися* – *мирюся, миришся, мириться, миримося, миритеся, миряться* – теперішній час; *миритимусь, миритимешся, миритиметься, миритимемось, миритиметесь, миритимуться* – майбутній час; *мирився, мирилася, мирилося, мирилися* – минулий час.

Те саме стосується і дієслів типу *групувати(ся), єднати(ся), товпити(ся)* тощо, які репрезентують лексичний рівень сукупності.

Отже, і ядрові, і периферійні одиниці сукупної дієслівної семантики, як і інші представники мікрополів кількісної семантики, характеризуються наявністю певних квалітативно-квантитативних засобів, що уможливають адекватний аналіз як функційно-семантичного макрополя кількості, так і функційно-семантичного поля сукупності.

Перспективним є аналіз дієслів, які кваліфікуються як кількісні і належать до способів дієслівної дії, виражаючи: дистрибутивну, багатократно-дистрибутивну дії, а також ґрунтовне дослідження квалітативно-квантитативного аналізу поля кількості в системі інших функційних утворень.

Список використаної літератури

1. Безпояско О.К., Городенська К.Г. Морфеміка української мови [Текст] / О.К. Безпояско, К.Г. Городенська. – К. : Наук. думка, 1987. – 210 с.

2. Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Граматика української мови. Морфологія [Текст] / О.К. Безпояско, К.Г. Городенська, В.М. Русанівський. – К. : Либідь, 1993. – 336 с.
3. Бондарко А.В. Функциональная грамматика [Текст] / А.В. Бондарко. – Л. : Наука, 1984. – 134 с.
4. Бондарко А.В., Буланин Л.Л. Русский глагол [Текст] / А.В. Бондарко, Л.Л. Буланин. – Л. : Просвещение, 1967. – 192 с.
5. Домрачева І. Морфологічний рівень реалізації семантики сукупності [Текст] / І.Р. Домрачева // Лінгвістичні студії : Зб. наук. праць / Укл. : А.П.Загнітко (наук. ред.) та ін. – Випуск 10. – Донецьк : ДонНУ, 2002. – С.9-14.
6. Домрачева І. Лексико-семантичний аналіз збірних лексичних субстантивів [Текст] / І.Р. Домрачева // Функціонально-комунікативні аспекти граматики і тексту / Зб-к наук. праць. – Донецьк : ДонНУ, 2004. – С.191-196.
7. Загнітко А.П. Центр і периферія функціональної морфології [Текст] / А.П. Загнітко // Мовознавство. – 1991. – № 2. – С.54-60.
8. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови: Морфологія [Текст] / А.П. Загнітко. – Донецьк : ДонДУ, 1996. – 437 с.
9. Загнітко А.П. Рівні граматичних категорій дієслова // Структура і функції граматичних і лексичних одиниць [Текст] / А.П. Загнітко : Зб. наук. праць / Редкол. : Загнітко А.П. (відп. ред.) та ін. – К. : Вища шк., 1997. – С.7-36.
10. Ільїн В.С. Префікси в сучасній українській мові [Текст] / В.С. Ільїн. – К. : Вид-во АН УРСР, 1953. – 165 с.
11. Русанівський В.М. Структура українського дієслова [Текст] / В.М. Русанівський. – К. : Наук. думка, 1971. – 315 с.
12. Словотвір сучасної української літературної мови. – К. : Наук. думка, 1979. – 408 с.
13. Сучасна українська літературна мова / За ред. А.П. Грищенка [Текст] / Упор. А.П. Грищенко. – К. : Вища шк., 1997. – 494 с.
14. Царук А.В. Семантико-грамматические и стилистические параметры многоприставочных глаголов украинского языка [Текст] / А.В. Царук. – Дисс. ... канд. филол. наук. – Днепропетровск, 1990. – 218 с.
15. Чеснокова Л.Д. Выражение категории количества глагольными формами современного русского языка [Текст] / Л.Д. Чеснокова // Вопр. языкознания. – 1983. – № 6. – С.82-90.

Аннотация

Домрачева И. Р. Вербативное выражение ядерной семантики совокупности.

В статье рассмотрены глагольные лексемы с совокупной семантикой, что дает возможность охарактеризовать их как ядерную группу единиц, которые выражают совокупное значение на лексическом, словообразовательном и морфологическом уровнях украинского языка.

Ключевые слова: функционально-семантическое микрополе, ядро, периферия, совокупная семантика, вербативы, многосубъектные глаголы, многообъектные глаголы, способы глагольного действия.

Summary

Domracheva I. R. Core Aggregate Semantics Verbativ Expression.

The article deals with an aggregate semantics verbal token. That enables to describe them as a core group of units that express the aggregate semantics at the lexical, word-combining and morphological levels of the Ukrainian language.

Keywords: functional-semantic micro-field, core, periphery, aggregate semantics, verbativ, multi-subject verbs, multi-object verbs, methods of verbal action.